

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN OTBORENO
SOCIETY OPIITESTBO
MACEDONIA MAKEDONIJA

C Center for Civil Communications
Центар за граѓански комуникации

Индекс на рационалност

10.

Скопје, мај 2014 година

Овој извештај е овозможен со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на публикацијата е одговорност на фондацијата Отворено општество – Македонија и на Центарот за граѓански комуникации и не ги изразува ставовите на УСАИД или на Владата на Соединетите Американски Држави.

СОДРЖИНА

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА	4
2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ	6
2.1. Индекс на рационалност за училишни клупи.....	7
2.2. Индекс на рационалност за гуми за патнички возила	11
2.2.1. Индекс на рационалност за гуми за патнички возила со димензии 175/70 r 13.....	12
2.2.2. Индекс на рационалност за гуми за патнички возила со димензии 205/55r 16.....	15
2.3. Индекс на рационалност за ризла за одржување патишта.....	19
2.4. Индекс на рационалност за стручен надзор при градежни работи.....	24
2.5. Индекс на рационалност за медицински азотен оксид N20.....	28
3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК	31

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА

Центарот за граѓански комуникации од Скопје е единствената невладина организација во Република Македонија која спроведува директен и сеопфатен мониторинг на јавните набавки во земјата. Во обид да даде дополнителен придонес кон унапредување на состојбите во оваа сфера, Центарот започна со изработка на т.н. индекс на рационалност во трошење на јавните пари. Целта е да се воведат нов инструмент преку којшто ќе се мери ефикасноста во трошењето на јавните пари, ќе се откриваат слабите точки во системот и, во крајна линија, ќе се влијае врз институциите да бидат порационални во трошењето на буџетите, кои се полнат со пари од граѓаните.

Индексот на рационалност се изработува преку споредба на цените по коишто различните институции купуваат исти производи, услуги или работи. Фактот што индексот опфаќа ист вид производ, услуга или работа дава можност, освен споредба на цените, да се претстави и различниот однос на државните институции при спроведувањето на исти видови јавни набавки.

Индексот е замислен како показател за државните институции што треба да им послужи како основа за подобрување на рационалноста при јавните набавки, односно при трошењето на јавните пари. Со оглед на тоа што просечните цени во индексот претставуваат просек од цените што ги постигнале самите институции и не значи дека тие се реален или пазарен одраз на вредноста, целта на државните институции треба да биде, секогаш кога можат, да се стремат кон постигнување на најниските цени и подوماќински да ги трошат јавните пари, бидејќи за истите набавки други институции постигнале поповолни цени на пазарот.

Разликите во цените по кои институциите плаќаат за исти видови производи и услуги упатуваат на потребата од подетални истражувања на пазарот пред објавување на тендерите и усогласување на пристапот на договорните органи кон набавка на исти видови производи.

Во примерокот за изработка на индексот се вклучени сите договорни органи од национално и од локално ниво, што значи од министерства и општини, преку јавни претпријатија и агенции, до училишта и градинки.

Во изработката на индексот на рационалност се користат примарни и секундарни извори на податоци.

Прибирањето на податоците од примарни извори се спроведува преку:

- присуство при отворања на понудите што економските оператори ги доставиле за одредени постапки за јавни набавки, за добивање податоци за понудените цени и
- директни контакти со договорните органи за добивање податоци кои понуди се избрани како најповолни.

Преку овие активности се доаѓа изворно до податоците за цените по кои се купуваат одредени производи, услуги или се изведуваат одредени работи.

Секундарни извори на информации се:

- Електронскиот систем за јавни набавки и
- Барањата за слободен пристап до информациите од јавен карактер.

Значајно е да се напомене дека во индексот на рационалност ќе се објавуваат имињата на договорните органи, но не и имињата на фирмите со кои се склучени договорите (иако се располага и со овие податоци), бидејќи одговорноста за рационално трошење на јавните пари им припаѓа, пред сè, на договорните органи.

2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ

Десеттиот индекс на рационалност е изработен за следниве пет видови производи и услуги:

- училишни клупи;
- гуми за патнички возила;
- ризла за одржување патишта;
- стручен надзор при градежни работи и
- медицински азотен оксид N20.

Во изработката на индексот на рационалност за овие производи и услуги беа вклучени институции на национално и на локално ниво кои имале ваков вид набавка во 2013 година.

Во изработката на индексот на рационалност иницијално беа вклучени 72 институции на национално и на локално ниво. Но, од објективни или субјективни причини, наведени детално во анализата, на крајот индексот е изработен врз основа на податоци за цените на производите и услугите на вкупно 43 институции.

2.1 Индекс на рационалност за училишни клупи

Цената што институциите ја плаќаат за набавка на училишни клупи се движи од 1.729 до 6.103 денари за една клупа. Овој индекс открива дека во македонскиот образовен систем не постојат јасни стандарди за училишните клупи. Наспроти малите разлики во димензиите, евидентирани се големи разлики во материјалите од кои се изработувани клупите.

Клупите доминантно се купувани со стандардни димензии од 130x50x75 см, со тоа што мало отстапување има во клупите купени од Министерството за образование, кои се со димензии 136x65x76 см, како и на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола, каде што се со димензии 130x55x75 см.

Поголеми разлики се јавуваат во материјалите од кои се изработени клупите. Притоа, училишните клупи купени од Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство (ФИНКИ), кои се со најниска цена, имаат метална конструкција и плотна од оплеменета иверка, додека, пак, клупите на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола, кои се купени по највисока цена, се целосно изработени од оплеменета иверка. Во набавката на Министерството за образование и наука, станува збор за клупа со челична конструкција и со плотна што е изработена од пресуван ламинат и оплеменет медијапан. Во тендерските документации на СОУ „АТА“ Центар Жупа и на Заводот за рехабилитација на деца со оштетен слух „Кочо Рацин“ – Битола нема детален опис на изгледот на клупите.

Соодносот на најниската и највисоката цена во набавката на клупите изнесува дури 1:3,53, што значи дека највисоката цена, која ја платил Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола за набавка на клупите, е за 253% повисока од цената која за истиот производ ја платил Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство (ФИНКИ).

Инаку, за сите набавки се спроведени јавно огласени тендери со користење на критериумот 'најниска цена'. Купените количини не влијаеле врз цените на клупите и институцијата која ги купила најголемите количини (Министерството за образование и наука) е во групата со натпросечно висока цена на клупите.

Оттука, може да се заклучи дека станува збор за разлики во цените кои произлегуваат од материјалот за изработка на клупите, а не од применетите постапки, ниту, пак, од купените количини.

Значајно е да се нагласи дека дури четири од анализираниите пет институции клупите ги купиле од ист добавувач. Во Електронскиот систем за јавни набавки (ЕСЈН) не е доставена информација само за договорот што е склучен од страна на Заводот за рехабилитација на деца со оштетен слух „Кочо Рацин“ – Битола.

Индекс на рационалност за стандардна училишна клупа

(цена за набавка на 1 училишна клупа)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство (ФИНКИ)	1.729	-49,07%
СОУ „АТА“ Центар Жупа	1.841	-45,77%
Завод за рехабилитација на деца со оштетен слух Кочо Рацин – Битола	1.994	-41,27%
Просек*	3.395	0,00%
Министерство за образование и наука	5.310	+56,41%
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола	6.103	+79,76%

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Во изработката на индексот на рационалност за училишни клупи беа вклучени сите институции што во текот на 2012 и 2013 година спровеле тендер за овој вид набавка. Преку ЕСЈН беа евидентирани седум договорни органи што објавиле оглас за овој вид набавка. И покрај доставеното барање за слободен пристап до информации од јавен карактер, побараната информација не ја достави Општина Чаир. Притоа, до побараните информации не се дојде, и покрај жалбата до Комисијата за заштитата на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер. Општина Чаир негираше дека го добила официјалното барање за пристап до информации од јавен карактер. Средното општинско училиште „Неготино“ од Општина Врапчиште, пак, информираше дека набавката на училишен мебел не вклучувала училишни клупи.

Оттука, индексот за рационалност за училишни клупи вклучува пет институции. Како што може да се види од табеларниот приказ на индексот, постојат големи

разлики во цените за овој вид набавка. Притоа, три договорни органи за услугата плаќаат цена пониска од просечно постигнатата во индексот, а две склучиле договори со цени повисоки од просечно постигнатата. Најниската цена е за 49,07% пониска од просечно постигнатата, а највисоката цена е за дури 79,76% повисока од просечната.

Сите институции вклучени во индексот за набавката на училишни клупи спровеле постапка за јавна набавка со објавување огласи, а преку своите постапки, покрај клупите, купувале и столчиња и/или работни бироа. Притоа, Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство (ФИНКИ), СОУ АТА – Центар Жупа, Заводот за рехабилитација на деца со оштетен слух „Кочо Рацин“ – Битола и Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола спровеле постапка со барање за прибирање понуди за мала набавка до 5.000 евра, додека, пак, Министерството за образование и наука спровело отворена постапка наменета за набавка на училишни клупи и столчиња за основните училишта. Во сите постапки како критериум за избор на најповолна понуда се користела најниската цена.

Од петте тендери врз основа на чии цени е изработен овој индекс, електронската аукцијата (е-аукцијата), како процес за намалување на цените, е одржана само во тендерите каде што е постигната најниската и највисоката цена, односно во постапките спроведени од ФИНКИ и од Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола. Ова говори дека е-аукцијата немала ефект врз крајните цени по кои се склучени договорите. Во тендерите спроведени од страна на СОУ „АТА“ Центар Жупа, Заводот за рехабилитација на деца со оштетен слух „Кочо Рацин“ – Битола и Министерство за образование и наука, иако била планирана, поради отсуство на конкуренција, не е спроведена е-аукција како начин за натамошно намалување на првично понудените цени од страна на добавувачите.

Во обид да се испита евентуалната поврзаност на разликите во цените со бројот на купени клупи, водени од економската логиката дека оние што купиле поголем број клупи би требало да постигнат пониска цена, во следната табела е даден приказ на бројот на клупите што биле купени преку анализираните постапки.

Број на купени училишни клупи

Договорен орган	Број на клупи	Разлика на поединечната цена во однос на просекот
Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство (ФИНКИ)	20	-49,07%
СОУ АТА – Центар Жупа	60	-45,77%
Завод за рехабилитација на деца со оштетен слух „Кочо Рацин“ – Битола	10	-41,27%
Министерство за образование	420	+56,41%
Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола	48	+79,76%

Како што може да се види од табеларниот приказ, Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола, кој ја плаќа највисоката цена за набавка на клупи, има купено поголеми количини во однос на ФИНКИ, кои ги има набавено училишните клупи по најниска цена. Воедно, Заводот за рехабилитација на деца со оштетен слух „Кочо Рацин“ – Битола, кој ги купил најмалите количини, односно 10 училишни клупи, всушност има пониска цена од Министерство за образование, кое купило 42 пати поголеми количини, односно 420 клупи. Оттука произлегува дека разликите во цените не можат да се објаснат со купените количини.

Генерално, останува заклучокот дека разликите во цените не се последица на начинот на кои се спроведените постапките ниту, пак, на купените количини, туку пред сè, на материјалите за изработка на клупите. Ваквата состојба ја наметнува потребата од воведување одредени стандарди не само во однос на димензиите, туку и во однос на материјалите што треба да се користат за изработката на стандардна училишна клупа.

2.2 Индекс на рационалност за гуми за патнички возила

Индексот на рационалност за гуми за патнички возила е изработен за два типа на гуми (зимски, со димензии: 175/70 r 13 и 205/55 r16). Во изработката на индексот на рационалност за овој вид производ беа обезбедени податоци за дури 58 видови гуми, кои биле купени од 16 институции на централно и на локално ниво. Но, од мноштвото добиени податоци, споредливост на цените за ист вид на производ од најмалку пет институции, што е во согласност со „Методологијата за изработка на индексот на рационалност“, можеше да се обезбеди само за споменатите два вида гуми.

Инаку, во изработка на овој индекс првично беа вклучени 25 институции, односно сите договорни органи кои, според податоците на ЕСЈН, имале ваков вид набавка во периодот септември 2013 – декември 2014 година. Побараните податоци беа добиени од 16 договорни органи, Општина Кисела Вода, ЈЗУ Македонски Брод, ЈЗУ Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево, Општина Велес, ЈЗУ Здравствен дом Куманово, ЈКП „Никола Карев“ – Пробиштип, ЈП Водовод и канализација – Скопје, Факултет за безбедност – Скопје, Министерство за правда – Управа за извршување на санкции, Државен универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, ЈП Улици и патишта – Скопје, Министерство за одбрана – Сектор за логистика, АД МЕПСО, ЈП Службен весник на РМ, ЈП Македонска радиодифузија и Општина Кичево.

И покрај законската обврска да го сторат тоа, побараните информации за видот и цената на купените автомобилски гуми не ги доставија ЈКП Тетово – Тетово, Општина Радовиш, Општина Чаир (како и за претходниот индекс), АД Македонска пошта, ЈЗУ Општа болница Кичево, МЖ Транспорт АД Скопје, Општина Врапчиште, АД Електрани на Македонија – Скопје и ЈЗУ Здравствен дом – Скопје.

2.2.1. Индекс на рационалност за гуми за патнички возила со димензии 175/70 r13

Цените по кои институциите ги купувале гумите за патнички возила со димензии 175/70 r13 се движат од 2.309 до 5.546 денари за една зимска гума. Соодносот на најниската и највисоката цена во овој индекс изнесува 1:2,40, што значи дека Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип гумите ги платил 140% поскапо од Здравствениот дом во Куманово.

Анализата покажува дека е-аукцијата, како механизам за намалување на цените на понудувачите, не била спроведена токму во тендерите каде што цената на гумите е највисока, а тоа се ЈЗУ Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево и Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип. Ова говори дека во овие постапки е-аукцијата може да се смета за фактор што влијаел врз намалување на цените. Анализата на тендерските документи упатува на заклучокот дека во тендерот преку којшто е постигната најниска цена не бил наведен брендот на гумата, додека во тендерот каде што е постигната највисока цена институцијата го навела брендот на гумата или нејзиниот еквивалент што го преферира.

Индекс на рационалност за гуми за патнички возила

(цена за набавка на 1 автомобилска зимска гума со димензии 175/70 r 13)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈЗУ Здравствен дом – Куманово	2.309	-27,18%
Општина Кичево	2.343	-26,11%
АД МЕПСО	2.507	-20,94%
Министерство за одбрана – Сектор за логистика	2.584	-18,51%
Просек*	3.171	0,00%
ЈЗУ Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево	3.740	+17,94%
Државен универзитет „Гоце Делчев“ – Штип	5.546	+74,90%

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Во изработката на овој индекс првично беа вклучени дваесет и пет институции кои имале ваков вид набавка во периодот септември-декември 2013 година, со тоа што, како што е наведено во воведот на овој индекс, побараните податоци

беа доставени од шеснаесет институции. Од споредбата на добиените податоци, произлезе дека шест од нив купиле ист вид на гума – зимска гума за патнички возила со димензии 175/70 r13.

Како што може да се види од табеларниот приказ на индексот на рационалност за автомобилски гуми, четири институции овој производ го купувале по цена што е пониска од просечно постигнатата, а две институции по повисока цена. Притоа, најниската цена по која е купена една гума (2.309 денари) е за 27,18% пониска од просечната, додека, пак, највисоката цена (5.546 денари) е за 74,90% повисока од просечната.

Вака констатираните разлики во овој индекс делумно можат да се објаснат со реализираните постапки за јавни набавки, како и со вредноста на договорите. Сите институции ги реализирале набавките на гуми преку јавно огласени тендери. Притоа, ЈЗУ Здравствен дом Куманово, Општина Кичево и Министерство за одбрана – Сектор за логистика спровеле постапка со барање за прибирање понуди за набавки во вредност од 5.000 до 20.000 евра. АД МЕПСО спровела отворена постапка, односно набавка од поголема вредност. Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево и Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, пак, спровеле т.н. мала набавка, со барање за прибирање понуди за набавки до 5.000 евра.

Сите договорни органи ја користеле најниската цена како критериум за избор. Разлики постојат во конкуренцијата што е евидентирана на овие тендери, а оттука и во можноста за одржување е-аукција за намалување на цените. Анализата покажува дека е-аукцијата, како механизам за намалување на цените на понудувачите, не била спроведена токму во тендерите каде што цената на гумите е највисока, а тоа се ЈЗУ Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево и Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип. Електронската аукција со учество на повеќе понудувачи е спроведена во тендерите на четирите институции чишто цени за набавка на гуми се пониски од просечно постигнатата, ЈЗУ Здравствен дом Куманово, Општина Кичево, АД МЕПСО и Министерство за одбрана – Сектор за логистика.

Иако е логично, при склучување на секој договор за јавна набавка, да се определат количините што ќе се купат, во случајот со набавката на гуми се

покажува дека институциите во најголем дел ги немаат предвидено количините што ќе ги купат. Оттука останува невозможно да се согледа дали разликите во цените за набавка на ист вид гума е барем делумно последица на купените количини.

Број на купени гуми за патнички возила со димензии 175/70r 13

Договорен орган	Број на гуми	Разлика на поединечната цена во однос на просекот
ЈЗУ Здравствен дом – Куманово	по потреба	-27,18%
Општина Кичево	16	-26,11%
МЕПСО	16	-20,94%
Министерство за одбрана – Сектор за логистика	8	-18,51%
ЈЗУ Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево	2	+17,94%
Државен универзитет „Гоце Делчев“ – Штип	н.п.	+74,90%

Сепак, ако се погледне од аспект на вредноста на склучените договори, најголемата набавка на гуми од анализираните институции е направена од страна на АД МЕПСО, додека, пак, најмалата од страна на ЈЗУ Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево. Сепак, ниту во ваквата споредба не може да се направи реална проценка, бидејќи ЈЗУ Здравствен дом Куманово и ЈЗУ Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево гумите ги купиле како дел од тендер во којшто, покрај гумите за автомобили, купувале и резервни делови, моторни масла и сл. Оттука, не може да се процени колкав дел од вредноста на договорот на ЈЗУ Здравствен дом – Куманово од 851.232 денари се однесува на гумите, како и во случајот со ЈЗУ Здравствен дом „Гоце Делчев“ – Делчево, со вкупна вредност на договорот од 300.000 денари. Останатите договорни органи низ своите постапки купувале само гуми, но од различни видови. Притоа, вредноста на договорот што го склучила АД МЕПСО за набавка на гуми за патнички и теренски возила изнесува 1.804.810 денари. Вредноста на договорот на Општина Кичево, пак, вкупно изнесува 590.000 денари. Тендерот за набавка на гуми, пак, на Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип е во вредност од 354.000 денари. Во ЕСЈН изостанува само информацијата за договорот за

набавка на гуми склучен од страна на Министерство за одбрана – Сектор за логистика. Сепак, и покрај разликите, генерално, може да се извлече заклучок дека вредноста на договорите не влијаела многу врз поединечните цени на гумите за патнички возила.

Судејќи според спецификациите на договорните органи, разликите, пред сè, треба да се бараат во брендот што во дадени тендери бил наведен како референтен. Притоа, во тендерот каде што е постигната најниска цена не бил наведен брендот на гумата, додека во тендерот на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип, каде што се постигнати највисоки цени е наведено дека се бараат гуми MICHELIN или еквивалент.

2.2.2. Индекс на рационалност за гуми за патнички возила со димензии 205/55 r16

Цените по кои институциите ги купувале гумите за патнички возила со димензии 205/55 r16 се движат од 4.228 до 9.558 денари за една зимска гума. Соодносот на најниската и највисоката цена за набавка на автомобилска зимска гума со димензии 205/55 r16 изнесува 1:2,26, што значи дека цената по која гумите ги купил Државниот универзитет „Гоце Делчев“ – Штип е за 126% повисока од цената која за истиот вид гуми ја платила Општина Кисела Вода.

Разликите во цените не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки, ниту, пак, со критериумите за избор на најповолна понуда. Она што очигледно влијаело врз вака постигнатите разлики и во овој случај е е-аукцијата, како и фактот дека во техничката спецификација на институцијата која ги купила гумите по највисока цена е наведен брендот на гумата.

Индекс на рационалност за гуми за патнички возила

(цена за набавка на 1 автомобилска зимска гума со димензии 205/55 r16)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Општина Кисела Вода	4.228	-25,58%
Општина Кичево	4.304	-24,24%
ЈП Улици и патишта Скопје	4.745	-16,48%
АД МЕПСО	5.074	-10,68%
Министерство за одбрана – Сектор за логистика	5.534	-2,59%
Просек*	5.681	0,00%
Министерство за правда, Управа за извршување на санкциите	6.324	+11,32%
Државен универзитет „Гоце Делчев“ – Штип	9.558	+68,24%

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Од споредбата на добиените податоци за набавка на гуми од страна на шеснаесет институции произлезе дека седум од нив купиле ист вид на гума – автомобилска зимска гума со димензии 175/70r13. Како што може да се види од табеларниот приказ на индексот, пет институции ги купиле гумите по цени кои се пониски од просечно постигнатата во индексот, додека, пак, две институции имале натпросечно високи цени. Најниската цена е за 25,58% пониска од просечната, а највисоката цена е за дури 68,24% повисока од просечната.

Сите институции вклучени во овој индекс имаат спроведено јавно огласени тендери. Притоа, постапки со барање за прибирање на понуди за набавки во вредност до 5.000 евра спровеле Општина Кисела Вода, Министерство за правда, Управа за извршување на санкциите и Државен универзитет „Гоце Делчев“ – Штип. Општина Кичево, ЈП Улици и патишта – Скопје и Министерство за одбрана – Сектор за логистика, пак, спровеле барање за прибирање понуди, но за тендери во вредност од 5.000 до 20.000 евра. Само АД МЕПСО спровело поголем тендер преку отворена постапка. Во сите постапки како критериум за избор на најповолна понуда е користена најниската цена.

И во овој индекс на рационалност за набавка на гума може да констатираме дека е-аукцијата како начин за намалување на цените на понудувачите не била спроведена токму во тендерите каде што цената на гумите е највисока, а во

овој случај тоа се Министерството за правда, Управата за извршување на санкциите и Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип. Во овие два тендери била доставена по само една понуда од економските оператори, со што било оневозможено електронско намалување на цените. Во однос на останатите институции вклучени во овој индекс, нивните постапки завршиле со е-аукција.

Оттука, произлегува дека и во постапките за јавна набавка на гуми со димензии 205/55 r16, е-аукцијата може да се смета за фактор што влијаел врз намалување на цените.

Целосната проценка на евентуалното влијание на купените количини врз цената е оневозможена и во однос на овој вид гума. И во овој случај, сите институции не доставија податоци за планираните количини за набавка, со образложение дека тоа ќе биде направено по потреба.

Број на купени гуми за патнички возила со димензии 205/55r16

Договорен орган	Број на гуми	Разлика на поединечната цена во однос на просекот
Општина Кисела Вода	н.п.	-25,58%
Општина Кичево	16	-24,24%
ЈП Улици и патишта Скопје	н.п.	-16,48%
МЕПСО	4	-10,68%
Министерство за одбрана – Сектор за логистика	20	-2,59%
Министерство за правда, Управа за извршување на санкциите	4	+11,32%
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип	н.п.	+68,24%

Во недостиг на сите податоци за планираните количини на набавка, се чини дека доволно говори споредбата на вкупната вредност на склучените договори, бидејќи и најниската и највисоката цена на купените гуми се постигнати во тендери за набавка само на гуми и со многу слични вредности. Имено, Општина Кисела Вода склучила договор за набавка на автомобилски и камионски гуми во вкупна вредност од 300.000 денари, додека, пак, како што е веќе наведено, договорот на Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип е во вредност

од 354.000 денари. Најмала вредност има договорот на Министерството за правда – Управа за извршување на санкциите, во вкупен износ од 25.464 денари. Оттука може да се констатира дека во овој индекс, вредноста на договорите имала мало, но не толку значајно влијание врз цените што се постигнати во тендерите.

Споредбата на техничките спецификации за набавка на гуми и во овој случај доведува до констатацијата дека најниската цена е постигната во набавка во која не е прецизно наведен брендот на гумата што се преферира да се набави, како што е направено во набавката спроведена од Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

2.3 Индекс на рационалност за ризла за одржување патишта

Цената која институциите ја плаќаат за набавка на ризла за одржување на улици и патишта во зимски услови се движи од 649 до 1.121 денар за еден тон¹. Соодносот на најниската и највисоката цена изнесува 1: 1,73 што значи дека највисоката цена, која за ризлата ја платило Јавното комунално претпријатие „Илинден“, е за 73% повисока од цената која за истиот производ ја платило ЈП Македонија пат – Скопје.

Ризлата е доминантно купувана во тендери на кои е добивана по само една понуда и било оневозможено одржување електронска аукција за намалување на цените. Притоа, само во тендерот на ЈП Охридски комуналец – Охрид биле добиени две понуди и е спроведена е-аукција.

Во рамките на овој индекс, анализирани се дури 4 тендери што ЈП Македонија пат – Скопје ги спровела за набавка на ризла за зимската сезона 2013-2014 година и во секој од нив е евидентирано учество на еден понудувач. Малата конкуренција, дури и на големите тендери спроведувани од страна на ЈП Македонија пат – Скопје, може да се објасни со високо поставените критериуми за оценување на способноста на понудувачите за учество на тендерите, како и со применетиот критериум за избор на најповолна понуда.

Најниската цена во набавката на ризла е постигната во тендерите спроведени од ЈП Македонија пат – Скопје, кое ги купило и најголемите количини од овој производ (поединечно по тендерите се купувани количини од 1.708 до 13.510 тони), што е неколкукратно повеќе од количините купени од Јавното комунално претпријатие „Илинден“ (300 тони), кое ја платило највисоката цена за ризлата.

¹Со оглед на тоа што дел од институциите ја купувале ризлата во тони, а дел во м³, за да се обезбеди споредливост на податоците, сите количини се пресметани во тони според соодносот 1 м³=1.400 кг.

Индекс на рационалност за ризла за одржување на патишта

(цена за набавка на 1 тон со фракција 2-5 мм и 4-8 мм²)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈП Македонија пат – Скопје ³	649	-17,22%
Општина Битола	716	-8,67%
ЈП Охридски комуналец – Охрид	716	-8,67%
ЈКП Комуналец – Свети Николе	716	-8,67%
Просек*	784	0,00%
ЈКП Илинден – н.Илинден	1.121	+42,98%

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Во изработката на индексот на рационалност за ризла за одржување улици и патишта во зимски услови беа вклучени девет институции кои, според податоците од ЕСЈН, спровеле ваков вид набавка во текот на 2013 година. Сепак, побараните податоци ги доставија само шест, со тоа што произлезе дека ризлата која ја набавува ЈП Улици и патишта – Скопје не е за зимско одржување улици, туку за правење на асфалтна мешавина, а три договорни органи (Општина Сопиште, ЈП Водовод и канализација – Скопје и ЈП Комуналец – Крива Паланка) во одговорот наведоа дека тендерот за набавка на ризла им бил поништен. Оттука индексот е изработен врз основа на цените по кои е купувана ризлата од пет договорни органи.

Како што може да се види од табеларниот приказ на индексот на рационалност за ризлата, четири институции овој производ го купувале по цени кои се пониски од просечно постигнатата, а една институција има натпросечно повисока цена. Притоа, најниската цена е за 17,22% пониска од просечната, а највисоката е за 42,98% повисока.

²Во индексот е вклучена само ризла со фракции од 2-5 мм и 4-8 мм бидејќи во цените за нив постои мала разлика во однос на големината, поточно 20-ина денари на 1 тон, што се сметаше за занемарлива разлика.

³Цената за набавка на ризла од ЈП Македонија пат Скопје е пондериран просек од пет различни цени постигнати во четири различни тендери. Во тендерот бр.40/2013 се купени 7.910 тони ризла со фракција 2-5 мм по цена од 472 денари, како и 5.600 тони со фракција 4-8 мм по цена од 455 денари за 1 тон. Во тендерот бр. 41/2013 се купени 1.708 тони со фракција 2-5 мм по цена од 472 денари за тон. Во тендерот бр. 42/2013 се купени 2.170 тони ризла со фракција 4-8 мм по цена од 750 денари, а во тендерот бр. 43/2013 се купени 3.332 тони ризла со фракција 4-8 мм по цена од 652,4 денари за тон ризла. Оттука, во индексот е вклучен пондериран просек на цените и количините во овие четири тендери и изнесува 649 денари за еден тон ризла.

Сите институции спровеле јавно огласени тендери наменети исклучиво за набавка на ризла. Најголемиот добавувач, ЈП Македонија пат – Скопје спровело пет различни тендери за набавка на ризла за секоја подружница посебно. Но, од побараните податоци не беше доставена информација за еден од тендерите (бр.44/2013) и оттука во индексот се вклучени четири тендери за набавка на ризла спроведени од ЈП Македонија пат – Скопје (за потребите на: Подружница Автопат – отворена постапка за јавна набавка, за Подружница Скопје – отворена постапка за јавна набавка, за Подружница Штип – отворена постапка за јавна набавка и за Подружница Велес – постапка со барање за прибирање понуди).

Во однос на применетите постапки од страна на другите институции вклучени во индексот, ЈП Охридски комуналец – Охрид и Општина Битола спровеле постапки со барање за прибирање на понуди во вредност од 5.000-20.000 евра, додека, пак, ЈКП Комуналец – Свети Николе и ЈКП Илинден спровеле мали набавки со барање за прибирање на понуди до 5.000 евра.

Од петте институции вклучени во индексот, ЈП Охридски комуналец – Охрид, Општина Битола и ЈКП Илинден како критериум за избор на најповолна понуда ја користеле најниската цена. ЈП Македонија пат – Скопје во сите тендери за набавка на ризла користела критериум 'економски најповолна понуда' со следните елементи: цена 70 бода, рок на плаќање 20 бода и оддалеченост од економскиот оператор/оддалеченост на материјалот и оддалеченост од базата на добавувачот со 10 бода. Критериумот 'економски најповолна понуда' го користело и ЈКП Комуналец – Свети Николе со следните елементи: 'цена' 70 бода и 'рок на плаќање' 30 бода.

Во тендерите спроведени од петте институции вклучени во индексот, е-аукција била спроведена само во набавката на ризла реализирана од страна на ЈП Охридски комуналец – Охрид, каде што биле доставени 2 понуди. Во сите останати тендери била добиена по една понуда и спроведувањето на електронското намалување на цените биле оневозможено.

По една понуда била доставена дури и во тендерите на најголемиот добавувач ЈП Македонија пат – Скопје. Отсуството на конкуренцијата на овие тендери може да се објасни со високо поставените критериуми за оценување на

способноста на понудувачите за учество на тендерите кои беа спроведувани во отворени постапки. Имено, како минимум критериум за утврдување на економската и финансиската состојба на фирмите, од нив се бараше во последните три години да имаат остварено најмалку по 60 милиони денари од прометот од продажбите кои се однесуваат на предметната набавка, и тоа за секоја година посебно (за 2010, 2011 и 2012 година). Дополнително, како минимум критериуми за утврдување на техничката и професионалната состојба на економските оператори се бараше:

- квалитетот да биде во согласност со важечките стандарди во Р. Македонија, да биде со варовничко потекло и да се експлоатира со дупчење и минирање (се докажува со договор за минирање);
- да поседува договор за концесија со Министерство за економија;
- да има вработено рударски инженер, градежен инженер и уште најмалку 15 други вработени;
- лабораторија за следење на сопственото производство за физичко механички и гранулометриски состав на материјалот (може да биде поддржана од друг субјект со договор за деловна соработка);
- соодветна опрема за извршување на набавката во сопственост на понудувачот;
- понудувачот да поседува еден багер, две утоварни лопати, три возила за внатрешен транспорт и
- декларирани својства од сопствена лабораторија (да биде поддржана од друг субјект).

Во огласот за набавка на ризла спроведена од ЈКП Комуналец – Свети Николе не беа дефинирани минималните критериуми што треба да ги исполнат понудувачите. Во оваа постапка, дестимулативно врз фирмите можел да влијае критериумот за избор на најповолна понуда во кој, покрај цената, која носела 70 бода, се вреднувал и рокот за плаќање со високи 30 бодови.

Во тендерската документација на ЈКП Илинден не беа евидентирани ограничувачки критериуми за учество на фирмите во кои би можело да се најде

образложение зошто на тендерот се јавил само еден понудувач со кој потоа е и склучен договорот, без претходно спроведување е-аукција.

Купени количини на ризла

Договорен орган	Во тони	Разлика на поединечната цена во однос на просекот
ЈП Македонија пат – Скопје	20.720 ⁴	-17,22%
Општина Битола	200	-8,67%
ЈП Охридски комуналец – Охрид	280 ⁵	-8,67%
ЈКП Комуналец – Свети Николе	28	-8,67%
ЈКП Илинден – н.Илинден	300	+42,98%

Ако го гледаме влијанието на купените количини врз постигнатите цени, можеме да се оцени дека е тоа само делумно.

Како што може да се види од табеларниот приказ, институцијата којашто ги купила најголемите количини реално ги постигнала и најниските цени. Сепак, разликата во цените помеѓу институцијата што ги купила најголемите количини, односно ЈП Македонија пат – Скопје, и ЈКП Комуналец – Свети Николе, која ги купила најмалите количини, изнесува само 10,32%. Ова секако говори за мало влијание на купените количини врз цените.

⁴ЈП Македонија пат - Скопје, во тендерот бр.40/2013 купило 13.510 тони ризла, во тендерот бр. 41/2013 се купени 1.708 тони ризла, во тендерот бр. 42/2013 се купени 2.170 тони ризла и во тендерот бр. 43/2013 се купени 3.332 тони ризла.

⁵Во одговорот на побараната информација ЈП Охридски комуналец – Охрид достави податок за цената, но не и за количините. Податокот за набавените количини е обезбеден од тендерската документација, каде што е наведено дека се купуваат 200 м³ ризла, што би значело 280 тони.

2.4 Индекс на рационалност за стручен надзор при градежни работи

Цената која институциите ја плаќале за услугата стручен надзор при градежни работи се движи од 0,39% до 2,97% од вредноста на објектот што се гради. Оттука, соодносот на најниската и највисоката цена во индексот за набавка на услугата стручен надзор при градежни работи е 1:7,6 што значи дека највисоката цена платена за оваа услуга од ЈЗУ Здравствен дом – Радовиш е над 6 пати повисока од најниската цена платена за услугата од Министерството за правда – Управа за извршување санкции. Притоа, во случајот со најниско платената цена за услугата, станува збор за стручен надзор при изградба на објекти во комплексот на Воспитно-поправниот дом Тетово, село Волковија, кои опфаќаат надзор при изградба на административна зграда, одделение со засилен надзор, отворено одделение, гаражи, котларница, водоснабдителна инфраструктура, електроснабдителна мрежа итн. Од друга страна, највисоко платената цена е за стручен надзор при градежни работи – местење на вариолајт-завеси, пвц-ролетни, заптивачки ленти, медијапанска даска, сензорски врати и бехатон плочки на ЈЗУ Здравствен дом – Радовиш.

Констатираните разлики во цените не можат да се објаснат со спроведените постапки за јавни набавки бидејќи сите институции јавно ги огласиле своите постапки и низ нив обезбедиле солидно ниво на конкуренција, што во најголем дел резултирало со спроведување и на е-аукција. Притоа, од четиринаесет институции вклучени во индексот, само две во своите постапки не спровеле е-аукција како последица на малата конкуренција од понудувачите, а тоа се Општина Василево и Општина Конче. Во сите постапки, најниската цена била користена како критериум за избор на најповолна понуда.

Индекс на рационалност за стручен надзор при градежни работи
(цената е процент од вредноста на градежните објекти што се предмет на стручен надзор)

Договорен орган	Цена во проценти без ДДВ	Разлика во однос на просекот
Министерство за правда – Управа за извршување санкции	0,39%	-74,84%
Општина Ранковце	0,58%	-62,58%
Општина Василево	0,95%	-38,71%
Општина Чешиново-Облешево	1,00%	-35,48%
Општина Веница	1,10%	-29,03%
Општина Зелениково	1,10%	-29,03%
Општина Желино	1,26%	-18,71%
Просек*	1,55%	0,00%
Служба за општи и заеднички работи на Владата на РМ	1,61%	+3,87%
Министерство за образование и наука ⁶	1,72%	+10,97%
Општина Конче	1,90%	+22,58%
Агенција за млади и спорт	1,95%	+25,81%
Општина Гази Баба	2,36%	+52,26%
Општина Богданци	2,79%	+80,00%
ЈЗУ Здравствен дом Радовиш	2,97%	+91,61%

Во изработката на индексот првично беа вклучени дваесет институции, односно сите што, според податоците од ЕСЈН, имале ваков вид набавка во периодот јуни-декември 2013 година. Побараните податоци не беа доставени од Општина Бутел и од Општина Ново Село. Од добиените податоци од осумнаесетте институции, индексот е изработен врз основа на споредба на цените од четиринаесет институции, бидејќи во преостанатите четири (Центар за развој на југоисточниот плански регион – Струмица, Општина Илинден, Општина Кичево и Општина Кисела Вода) доставените податоци беа или нецелосни или неспоредливи.

Како што може да се види од табеларниот приказ на индексот на рационалност за стручен надзор при градежни работи, седум институции услугата ја платиле со цена што е повисока од просечно постигната, додека, пак, исто толку институции услугата ја платиле со цена што е повисока од просечната. Во цената за надзорот постои голема разлика, и тоа од 0,39% од вредноста на објектот што е предмет на надзор до 2,97%.

⁶Тендерот на Министерството за образование бр.73/2013 опфаќа три дела за различни групи на училишта, притоа за дел 1 цената на надзорот е 1,92%; за дел 2 изнесува 1,25%, а за дел 3 изнесува 2,00%. Оттука, во индексот е вклучена просечна стапка за овие три дела од 1,72%.

Вака големите разлики во цената што ја плаќаат државните институции за стручен надзор не може да се објасни со применетите постапки. Имено, Министерство за правда – Управата за извршување санкции и Службата за општи и заеднички работи на Владата на РМ спровеле отворени постапки, општините Василево, Винаца, Конче, Гази Баба и Богданци, како и Агенцијата за млади и спорт спровеле постапка со барање за прибирање понуди над 5.000 евра, додека, пак, општините Ранковце, Чешиново-Облешево, Зелениково, Желино, како и Министерство за образование и наука и ЈЗУ Здравствен дом – Радовиш спровеле мали набавки до 5.000 евра. Сите институции без исклучок како критериум за избор на најповолна понуда ја користеле најниската цена. Во најголем дел од тендерите е обезбедено високо ниво на конкуренција и до 6 понудувачи. Е-аукција не е спроведена само во два тендери, на општините Василево и Конче. Оттука, може да се констатира дека нема логично објаснување за вака значајните разлики во цените кои се плаќаат за услугата стручен надзор над градежни работи.

Разликите во цените не можат да се објаснат ниту со вредноста на објектите кои се предмет на надзор. Како што може да се види од следниот табеларен приказ, Министерството за правда – Управата за извршување санкции и Службата за општи и заеднички работи на Владата на РМ барале услуга за надзор при изградба на објекти чијашто вредност е многу слична, но процентот што го плаќаат за услугата е прилично различен.

За стручен надзор при изградбата на објектите во комплексот на Воспитно-поправниот дом Тетово, услуга која е вредна 253.582.000 денари, Управата за извршување санкции при Министерството за правда ќе плати 988.970 денари. Додека, пак, за стручен надзор на административен објект на ул. „Македонија“ во Скопје, чијашто градба чини 232.729.351 денари, Службата за општи и заеднички работи на Владата на РМ ќе плати 3.738.240 денари. Произлегува дека разликата во цената на објектот што е предмет на надзор е само 8,96%, но затоа разликата во цената на надзорот е 278%.

Вредност на договорите за предметот на стручниот надзор

Договорен орган	Вредност на градежните објекти во денари со вклучен ДДВ	Разлика на поединечната цена во однос на просекот
Министерство за правда – Управа за извршување санкции	253.582.000	-74,84%
Општина Ранковце	20.953.478	-62,58%
Општина Василево	н.п.	-38,71%
Општина Чешиново-Облешево	н.п.	-35,48%
Општина Веница	25.960.000	-29,03%
Општина Зелениково	11.820.575	-29,03%
Општина Желино	4.666.093	-18,71%
Служба за општи и заеднички работи на Владата на РМ	232.729.351	+3,87%
Министерство за образование и наука	17.369.600	+10,97%
Општина Конче	н.п.	+22,58%
Агенција за млади и спорт	20.177.632	+25,81%
Општина Гази Баба	н.п.	+52,26%
Општина Богданци	н.п.	+80,00%
ЈЗУ Здравствен дом Радовиш	1.285.020	+91,61%

Вредносната споредба, како и отсуството на значајни разлики во спроведените постапки, недвосмислено укажуваат дека не постојат некои општи стандарди за цената на оваа услуга и оттука, вака големите разлики не можат да се објаснат со какви било економски оправдани аргументи.

2.5 Индекс на рационалност за медицински азотен оксид N20

Индексот на рационалност за медицински азотен оксид N20 покажа релативно мали разлики во цените. Соодносот на најниската и највисоката цена е 1:1,10 што значи дека највисоката цена е за 10% повисока од најниска цена.

Сите набавки се спроведени во јавно огласени тендери, со критериум за избор на најповолна понуда 'најниска цена'. Количините за набавка не се покажале како пресудни во влијанието врз цената.

Индекс на рационалност за медицински азотен оксид N20

(цена за набавка на 1 кг.)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈЗУ Општа болница Кочани	578	-1,36%
ЈЗУ Општа болница Велес	578	-1,36%
ЈЗУ Општа болница Гевгелија	578	-1,36%
ЈЗУ Општа болница Охрид	578	-1,36%
ЈЗУ Општа болница Струга	578	-1,36%
ЈЗУ Клиничка болница Тетово	578	-1,36%
Просек*	586	0,00%
ЈЗУ Клиничка болница Битола	586	0,00%
ЈУ од областа на здравството за потребите на јавните здравствени установи, клиники, завод и ургентен центар – Скопје	586	0,00%
ЈЗУ Општа болница Кичево	586	0,00%
ЈЗУ Општа болница „Д-р Ферид Мурад“ Гостивар	636	+8,53%

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Во изработката на индексот на рационалност за медицински азотен оксид N20 беа вклучени единаесет институции, односно сите што според податоците од ЕСЈН, имале ваков вид на набавка во текот на 2013 година. Сепак, индексот е изработен врз основа на цените за набавка на овој вид на медицински гас од десет здравствени институции. Факултетот за ветеринарна медицина – Скопје беше исклучен од индексот, бидејќи достави податок за цена на течен азот, а не за побараниот азотен оксид N20.

Како што може да се види од табеларниот приказ на овој индекс, медицинскиот азотен оксид N₂O од шест институции бил купуван по цени што се пониски од просечно постигнатата, три институции по цена што е идентична со просечно постигнатата и само една институција го набавила производот по натпросечно висока цена.

Сите институции го купувале медицинскиот азотен оксид N₂O како дел од набавка на технички и медицински гасови во кои покрај медицински азотен оксид, најчесто се купувани и кислород и течен азот.

Медицинскиот азотен оксид во отворена постапка за јавна набавка го купиле ЈЗУ Општа болница Гевгелија, ЈЗУ Клиничка болница Тетово, ЈЗУ Клиничка болница Битола и ЈУ од областа на здравството за потребите на јавните здравствени установи, клиници, завод и ургентен центар – Скопје. Постапка со барање за прибирање на понуди за набавки од 5.000-20.000 евра примениле ЈЗУ Општа болница Велес, ЈЗУ Општа болница Охрид, ЈЗУ Општа болница Струга, ЈЗУ Општа болница Кичево и ЈЗУ Општа болница „Д-р Ферид Мурад“ Гостивар. Мала набавка до 5.000 евра, пак, за која исто така се објавува оглас применила ЈЗУ Општа болница Кочани.

Разликите во цените, со оглед на тоа што се минимални, не можат да се објаснат ниту со тоа дали е спроведена е-аукција. Имено, кај дел од институциите во чишто тендери не биле исполнети условите за одржување на е-аукција, односно имале само една понуда, цените за набавка на овој производ се најниски. Така, 6 институции не одржале е-аукција (ЈЗУ Општа болница Велес, ЈЗУ Општа болница Гевгелија, ЈЗУ Општа болница Охрид, ЈЗУ Клиничка болница Тетово, ЈЗУ Општа болница Кичево и ЈЗУ Општа болница „Д-р Ферид Мурад“ Гостивар), а 4 спровеле (ЈЗУ Општа болница Кочани, ЈЗУ Општа болница Струга, ЈЗУ Клиничка болница Битола и ЈУ од областа на здравството за потребите на јавните здравствени установи, клиници, завод и ургентен центар – Скопје).

Купени количини на медицински азотен оксид N2O

Договорен орган	Во килограми	Разлика во однос на просекот
JЗУ Општа болница Кочани	60	-1,36%
JЗУ Општа болница Велес	67,5	-1,36%
JЗУ Општа болница Гевгелија	262	-1,36%
JЗУ Општа болница Охрид	307,5	-1,36%
JЗУ Општа болница Струга	540	-1,36%
JЗУ Клиничка болница Тетово	975	-1,36%
JЗУ Клиничка болница Битола	1.500	0,00%
JУ од областа на здравството за потребите на јавните здравствени установи, клиника, завод и ургентен центар – Скопје	8.500	0,00%
JЗУ Општа болница Кичево	90	0,00%
JЗУ Општа болница „Д-р Ферид Мурад“ Гостивар	372	+8,53%

*Просек од цените што ги плаќаат институциите вклучени во индексот за оваа набавка

Како што може да се види од табеларниот приказ, малите разлики во цените не се јавиле ниту како резултат на купените количини. JЗУ Општа болница Кочани ги купија најмалите количини од азотниот оксид (60 кг), а сепак производот го купија по најниската цена евидентирана во индексот.

3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК

Индексот на рационалност изработен за нова група производи (училишни клупи, гуми за патнички возила, ризла за одржување на патишта и медицински азотен оксид) и услуги (стручен надзор при градежни работи) открива големи разлики во цените по кои институциите купуваат ист вид производи/услуги.

Најголемата разлика во цената е евидентирана во набавката на услугата за стручен надзор на градежни работи, а најмала разлика во цените е констатирана во набавката на медицински азотен оксид.

Сумарно, индексот на рационалност ги даде следните сознанија:

- **училишните клупи** се купувани по цени кои се движат од 1.729 до 6.103 денари, со што највисоката цена е за 253% повисока од најниската.
- **гумите за патнички возила** ги чинеле институциите од 2.309 до 5.546 денари за една зимска гума со димензии од 175/70r13, со што највисоката цена е за 140% повисока од најниската, додека, пак, зимските гумите со димензии 205/55r16 се купувани по цени од 4.228 до 9.558 денари, што значи дека највисоката цена е за 126% повисока од најниската.
- **ризлата за одржување патишта** е купувана по цени од 649 до 1.121 денар за 1 тон, што значи дека највисоката цена е за 73% повисока од најниската.
- **стручниот надзор над градежни работи** ги чинел институциите од 0,39% до 2,97% од вредноста на објектот што е предмет на надзор, со што највисоката цена платена за оваа услуга е над 6 пати поголема од најниската цена.
- **медицинскиот азотен оксид N20** здравствените институции го купувале од 578 до 636 денари за килограм, со што највисоката цена е за 10% повисока од најниската.

Големите разлики во цените констатирани во индексот на рационалност изработен за оваа група производи и услуги ја потврдуваат констатацијата дека чинот на формално спроведување на тендерите во согласност со Законот за јавните набавки, самиот по себе, не е гаранција за рационално трошење на јавните пари. Имено, сите институции, анализираните набавки ги реализирале

преку јавно огласени постапки, што говори дека разликите во цените не се последица на непочитување на одредени одредби пропишани со Законот за јавните набавки. Добиените сознанија од изработката на индексот за рационалност доведува до следните заклучоци и препораки:

- Во македонскиот образовен систем не постојат јасни стандарди за училишните клупи што се користат, било во однос на димензиите, било во однос на изгледот или материјалот од којшто треба да се изработуваат. Отсуството на стандардизација, секако, го зголемува ризикот од намалување на можноста за контрола на цените (приспособување на изгледот на клупите според расположливите буџети на институциите) и за водење грижа за рационалност во трошењето на јавните пари.
- Не постојат економски издржани правила во одредувањето на цената на услугата за стручен надзор при градежните работи. Ова го потврдува фактот дека разликите во цената на оваа услуга што се покажаа како огромни, не можат да се објаснат ниту со применетите постапки за јавни набавки, ниту со вредноста на договорите. Во најголем дел од тендерите за набавка на оваа услуга беше обезбедено високо ниво на конкуренција и до 6 понудувачи; во најголем дел се спроведени и електронски аукции; кај сите е користен критериумот за избор на најповолна понуда 'најниска цена', а отсуствува и влијанието на вредноста на објектите кои се предмет на надзор. Оттука се поставува прашањето на што се должат разликите во цените и дали се тие последица на различен квалитет на услугата што во крајна линија, со оглед на значењето на стручниот надзор, може да биде многу ризично.
- Набавката на гуми за патнички возила укажа на тоа дека наведувањето на брендот на одреден производ како референтен, наместо негово дефинирање во техничката спецификација, води кон повисоки цени во набавките.
- Јавното огласување на тендерите не може да се смета за исполнување на условите за обезбедување на конкуренција во постапките за јавни набавки. Најеклатантен пример во прилог на ова тврдење е индексот на рационалност за набавка на ризла за одржување патишта. Во овој

индекс, на дури седум од осумте анализирани тендери⁷, е евидентиран само по еден понудувач. Малата конкуренција, дури и на големите тендери, може да се објасни и со високо поставените критериуми за оценување на способноста на понудувачите за учество на тендерите. Оттука, мора да се има предвид дека стимулирањето на што е можно поголема конкуренција на понудувачите на тендерите треба да биде императив за институциите, бидејќи само на тој начин може да се очекува дека за потрошените пари ќе се добие најдобрата вредност.

- Кај голем дел од тендерите анализирани во функција на изработката на индексот на рационалност се потврдува проблемот со неодржување на е-аукцијата, односно фактот дека иако била планирана, сепак не била спроведена поради отсуство на конкуренција. Во сите постапки каде што не е спроведено негативното намалување на цените низ е-аукцијата, постои ризик договорите да се склучени со повисоки цени. Имено, фирмите, во очекување на негативното наддавање, во своите првични понуди нудат цени кои не се на ниво на нивните минимум прифатливи цени, со што секаде каде што е-аукцијата нема да се реализира, се зголемува ризикот договорот да се склучи со тие првично понудени цени, кои се повисоки од реалните.

Договорните органи треба на индексот на рационалност да гледаат како на корисен инструмент што недвосмислено говори дека пазарот на јавни набавки во земјата сè уште не гарантира целосно рационално и ефикасно трошење на јавните пари и дека сè уште постојат низа предизвици што треба да се надминат во оваа насока.

⁷Во овој индекс, ЈП Македонија пат – Скопје е вклучено со цена за ризлата добиена како пондериран просек од 4 спроведени тендери.